

POSSIBILITY OF FINANCING AND LEGAL REGULATION OF LIFELONG LEARNING

MOGUĆNOST FINANCIRANJA I PRAVNA REGULATIVA CJELOŽIVOTNOG UČENJA

PERIC, Renata; SMOLJIC, Mirko & KONJIC, Emina

Abstract: *The main objective of this paper is to emphasise the significance of lifelong learning in all of its forms as well as the growing problem of financing such learning in the Republic of Croatia. Despite the existence of many legal regulation, lifelong learning has not stabilized so far as is needed because of lack of funds to the students themselves that ultimately have to bare most of the burden of financing.*

Key words: *lifelong learning, sources of financing, EU directives and regulations*

Sažetak: *Glavni je cilj rada naglasiti važnost općenito samog cjeloživotnog učenja u svim njegovim oblicima kao i sve veći problem financiranja takvog učenja u RH. Unatoč postojanju mnogih zakonskih regulativa, cjeloživotno učenje nije zaživjelo u onom opsegu u kojem je trebalo upravo zbog manjka financijskih sredstava samih polaznika na koje u konačnici pada veći dio tereta financiranja.*

Ključne riječi: *cjeloživotno učenje, izvori financiranja, direktive Europske Unije*

Authors' data: Renata **Peric**, prof. dr.sc., Pravni fakultet Osijek, Osijek, rperic@pravos.hr; Mirko **Smoljic**, dipl. kriminalist, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, mirko.smoljic@mzos.hr; Emina **Konjic**, dipl. pravnik, Pravni fakultet Osijek, Osijek, ekonjic@pravos.hr

1. Uvod

Kako stara poslovice kaže, znanje je moć. Da bismo bili konkurentni na tržištu znanja, u današnje suvremeno doba, koje je i ujedno i doba stalnih promjena te velikih nesigurnosti, potrebno je biti u skladu s njima. Jedini način na koji to itko od nas može postići jest cjeloživotno učenje.

Prema Lisabonskoj deklaraciji cjeloživotno učenje je osnovni način stvaranja društva znanja na čemu se temelji ekonomski napredak te koje Europu, a i same njene članice može učiniti najkonkurentnijima na svijetu. Upravo primjena dobrih programa cjeloživotnog učenja može izdići zemlju od prosječnosti u kojoj se trenutno nalazi.

2. Pojam cjeloživotnog učenja

Nameće se pitanje kako razlikovati cjeloživotno obrazovanje i cjeloživotno učenje. Moramo naglasiti da je termin cjeloživotnog učenja puno širi te da u svom obujmu obuhvaća i cjeloživotno obrazovanje. Postoje tri vrste učenja:

1. Formalno obrazovanje / učenje - Cjeloživotno obrazovanje podrazumijeva pohađanje institucija koje nakon što ih polaznik završi izdaju diplome koje polazniku služe kao dokument koji dokazuje da je polaznik stekao određena znanja. Samim time cjeloživotno učenje možemo izjednačiti s formalnim učenjem.
2. Neformalno obrazovanje/učenje koje se odvija mimo regularnog obrazovnog sustava (osnovne, srednje škole...) te za posljedicu nema stjecanje dokumenata u vidu svjedodžbi i diploma. Ono može biti organizirano na radnom mjestu i kroz aktivnost različitih društava ili udruženja, kao što su organizacije mladih, sindikati ili političke stranke, ili putem organizacija i usluga koje služe kao nadopuna formalnom sustavu obrazovanja, kao što su muzičke škole, sportski klubovi ili privatne poduke kao priprema za polaganje ispita.;
3. Informalno učenje s kojim se susrećemo u svakodnevnom životu bilo na svjesnoj ili nesvjesnoj razini.

Prema tome, cjeloživotno učenje je potpuni termin koji pokriva sve razine usvajanja znanja, putem svih obrazovnih institucija, u svako životno doba. Formalno obrazovanje određuje politika koja svojim utjecajem i primjerima utječe na stav ljudi o tome što se smatra učenjem. Međutim kad je u pitanju cjeloživotno učenje puno se više ističe neformalno obrazovanje/učenje, što potvrđuje i činjenica da se danas nezaobilazna kompjutorska tehnologija prije udomaćila u kućanstvima nego u školama (institucijama gdje se vrši formalno učenje).

Infrastruktura obrazovanja/učenja odraslih u razvijenim zapadnim zemljama, posebno u zemljama EU, jest *sine qua non* uspješne i raznovrsne prakse obrazovanja i učenja.

Nju karakterizira jasno definirana pravna regulativa, uređena prava i obveze financiranja od strane državnih, regionalnih i lokalnih struktura i fondova, izgrađena mreža ustanova, udruženja i fundacija koje realiziraju programe i zadaće obrazovanja/učenja odraslih, te, na kraju, nju karakterizira transparentna praksa evaluacije učinaka obrazovanja/učenja odraslih, kako na znanstvenoj razini u brojnim istraživanjima i razvojnim projektima, tako i na praktičnoj razini.[1]

3. Politika obrazovanja odraslih i zakonsko uređenje

U RH nije toliko problem u samoj ponudi na tržištu obrazovanja već u tradicionalnom pristupu samom obrazovanju. Kad je u pitanju cjeloživotno učenje postoji čitav niz kategorija ljudi koji odgovaraju tom profilu.

Tu govorimo o srednjem, višem i visokom obrazovanju odraslih, obrazovanju zaposlenih, obrazovanju nezaposlenih, obrazovanju branitelja te posebno osjetljivom obrazovanju osoba treće životne dobi. Iako zvuči kao paradoks, oni koji su više obrazovani češće teže daljnjem obrazovanju i uključuju se u nove procese učenja, za razliku od manje obrazovanih koji bi po svakoj logici trebali imati veću potrebu za daljnjim učenjem. Stoga je visoko obrazovano stanovništvo glavna pokretačka snaga u «društvu znanja».

U trenutku kad je RH stupila u pregovore s EU obvezala se i na harmoniziranje svojih zakonskih propisa s propisima EU, a samim time obvezala se i na razvitak obrazovnog sustava te na usklađivanje s "Izgradnjom europskog prostora cjeloživotnog učenja", dokumentom usvojenog od strane Europske komisije po kojem se ravna cijela EU.

Obrazovanje odraslih, danas je u Hrvatskoj djelomično uređeno zakonskim propisima: Zakonom o osnovnom školstvu[2] i Zakonom o srednjem školstvu[3], koji sadrže posebna poglavlja kojima se uređuje djelatnost, oblici izvođenja, institucije ovlaštene za obavljanje djelatnosti, te Pravilnikom o srednjoškolskom obrazovanju odraslih[4].

Institucionalni okvir za obavljanje obrazovanja odraslih pruža Zakon o pučkim otvorenim učilištima[5], donesen 1997. godine, koji uređuje djelatnost, osnivanje, ustroj te upućuje na primjenu Zakona o ustanovama. [6]

Obrazovna infrastruktura u RH prati europske trendove. Danas se u Hrvatskoj obrazovanjem odraslih, kao svojom redovnom djelatnošću ili kao djelatnošću koja prati redovnu, bave:

- pučka otvorena učilišta (javna i privatna),
- osnovne i srednje škole koje realiziraju programe obrazovanja odraslih,
- visoke škole,
- centri za obrazovanje u gospodarskim tvrtkama,
- različite privatne škole (npr. stranih jezika),
- auto-škole,
- strukovne udruge i organizacije,
- nevladine udruge i organizacije,
- političke stranke,
- udruge poslodavaca,
- sindikati,
- učilišta za treću životnu dob,
- penološke ustanove i zavodi,
- vjerske institucije,
- strane ustanove, škole i organizacije. [7]

Međutim, kad se ta infrastruktura primijeni na neformalno obrazovanje i učenje dolazi do raznih poteškoća. Najveći i primarni problem predstavlja financiranje cjeloživotnog učenja.

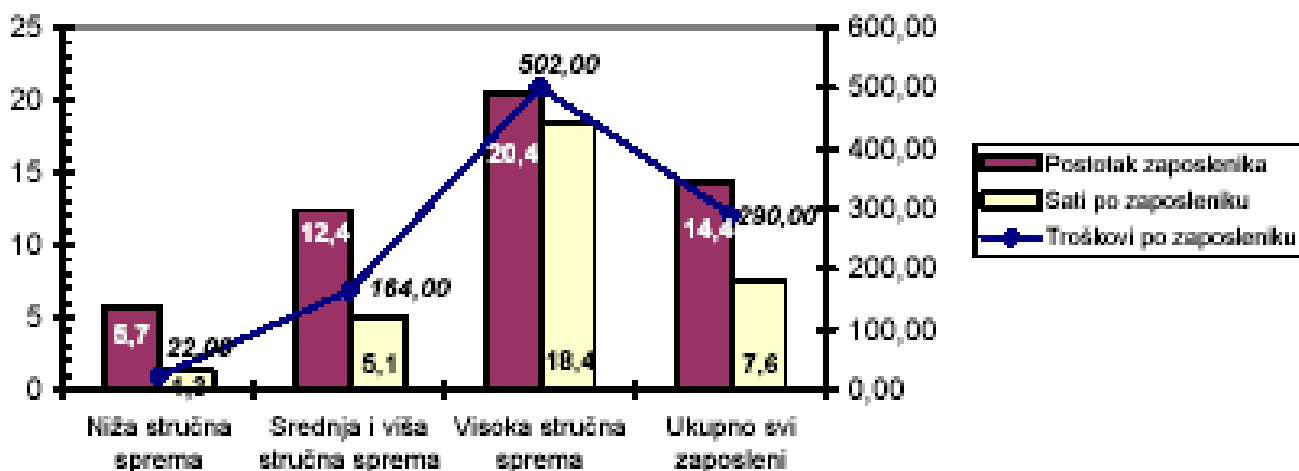
4. Financiranje cjeloživotnog učenja

Fiskalna je politika jedan od najvećih problema obrazovanja odraslih. Sredstva za financiranje i poticanje obrazovanja odraslih osiguravaju se u državnom proračunu, proračunima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, neposredno od polaznika i poslodavaca te iz drugih izvora u skladu sa zakonom.[8]

Međutim, sve se svodi na činjenicu da troškove svog obrazovanja snosi ili sam pojedinac ili poslodavac (ukoliko se radi o stjecanju profesionalnih znanja).

Prema istraživanju konkurentnosti radne snage, u RH poduzeća ulažu u razvoj konkurentnosti svojih zaposlenika daleko ispod svih svjetskih i europskih standarda.

Slika 10. Ukupni postotak zaposlenika koji su prošli dodatnu izobrazbu, ukupni sati dodatne izobrazbe po zaposleniku, ukupni troškovi dodatne izobrazbe po zaposleniku u kunama; prema stručnim spremama u 2002. godini

Slika 1., Izvor: Strategija i akcijski plan obrazovanja odraslih, srpanj 2004.

FINANCIRANJE OBRAZOVANJA	f	%
VLASTITA SREDSTVA	60	54,05
POSLODAVAC	21	18,92
OSTALI IZVORI	30	27,03
UKUPNO	111	100

Tablica 1. Izvori financiranja obrazovanja

Izvor: Arlin Gobo, "Cjeloživotno učenje u funkciji povećanja zapošljivosti nezaposlenih osoba" [9]

Od ukupnog broja ispitanika koji su bili uključeni u neki od oblika obrazovanja (111) njih 54,05% obrazovanje je financiralo vlastitim sredstvima dok je poslodavac financirao obrazovanje za samo 18,92% ispitanika. Kod 27,03% ispitanika obrazovanje je financirano iz nekih drugih izvora (Zavod za zapošljavanje, jedinice lokalne uprave i samouprave, udruge) ili je bilo besplatno.

Rezultat za komentar je svakako onaj koji ukazuje da je manje od 1/5 ispitanika bila uključena u program obrazovanja koji je financirao poslodavac. U suvremenoj koncepciji upravljanja ljudskim potencijalima gdje bi svako poduzeće trebalo ulagati u razvoj i učenje svojih zaposlenika rezultati pokazuju jednu sasvim drugačiju sliku.

Ne pomaže ni činjenica da status ustanova za obrazovanje odraslih nije riješen u skladu sa smjernicama EU pa su tako te ustanove porezni obveznici i poreza na dobit i poreza na dodanu vrijednost što uvelike otežava i poskupljuje i sam proces cjeloživotnog učenja.

	PRORA ČUN 2007.	PRORA ČUN 2008.	PRORA ČUN 2008.	PRORA ČUN 2009.	PRORA ČUN 2009.	PRIJEDLO G PRORAČU NA 2010.
Agencija za obrazova nje odraslih	7.550.21 5	13.526.4 91	9.107.64 3	12.348.1 73	10.364.6 85	10.601.780

Tablica 2. Sredstva za financiranje u državnom proračunu RH

U protekle tri godine sredstva za financiranje iz državnog proračuna koja su uplaćivana Agenciji za obrazovanje odraslih nisu bila dosljedna. Varirala su od 7.550.215,00 kuna pa sve do 13.526.491,00 kuna. S obzirom na sadašnje stanje krize ne samo u RH, već i u cijelom svijetu nije za očekivati da će se sredstva iz proračuna znatno povećati. Izglednije je da će se smanjiti.

5. Zaključak

Ne smije se ignorirati činjenica da je obrazovanje odraslih postalo važnije nego ikad prije. Suvremena strategija obrazovanja temelji se na načelu cjeloživotnog učenja, potaknutog činjenicom da se količina novoga znanja povećava velikom brzinom pa znanja stečena u tradicionalnom obrazovnom sustavu zastarijevaju i nisu dostatna potrebama pojedinca i društvene zajednice.

Cjeloživotno učenje jedina je uspješna strategija za uspješno suočavanje sa sve bržim promjenama na području znanosti i tehnologije te općenito s promjenama u svim područjima života suvremenog čovjeka. Nezamislivo je za suvremeno doba da čovjekovo učenje prestane sa završetkom redovnog obrazovanja. S učenjem se treba nastaviti tijekom cijelog životnog ciklusa i to kroz različite oblike ne samo formalnog nego i neformalnog obrazovanja kao i informalnog učenja.

Sve skupine stanovništva trebaju biti obuhvaćene cjeloživotnim učenjem pa je upravo iz tog razloga problem financiranja taj koji treba detaljnije urediti. Politika, ekonomija i obrazovanje moraju se i trebaju nadopunjavati. Kao moguću dopunu sadašnjem modelu financiranja cjeloživotnog učenja (kroz državni proračun, proračun jedinica lokalne samouprave te u najčešćem slučaju od strane samog polaznika) treba

svakako dodatno istražiti i pretpristupne fondove EU i Svjetsku banku kao bogat izvor financijskih sredstava.

6. Literatura

- [1] Bogdanović, S. i dr.; *Razvojni model pučkog otvorenog učilišta*, HZPOU, 2001
- [2] Zakon o osnovnom školstvu («Narodne novine» broj 69/03)
- [3] Zakon o srednjem školstvu («Narodne novine» broj 88/03)
- [4] Pravilnik o srednjoškolskom obrazovanju odraslih («Narodne novine» broj 112/00, 89/03, 194/03)
- [5] Zakon o pučkim otvorenim učilištima («Narodne novine» broj 54/97, 109/99 - Odluka Ustavnog suda)
- [6] Zakon o ustanovama («Narodne novine» broj 76/93, 29/97, 47/99)
- [7] Strategija i akcijski plan obrazovanja odraslih, srpanj 2004., *Dostupno na:* <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2250>, *Pristup:* 26-04-2010
- [8] Zakon o obrazovanju odraslih («Narodne novine» broj 17/2007)
- [9] Gobo, A.; "*Cjeloživotno učenje u funkciji povećanja zapošljivosti nezaposlenih osoba*", *Dostupno na:* http://www.andragosko.hr/Zbornik/4_poglavlje/Gobo.pdf, *Pristup:* 26-04-2010

Photo 206. Butterfly / Lepidoptera

AUTHOR INDEX

A

Ahmetbegovic S.	0235
Akrap I.	0001, 0737
Aksamovic D.	0521
Aladrovic Slovacek K.	0011
Alexandrescu O.	0295
Amidzic D.	0861
Andrlic B.	0021
Aralica Z.	0537
Avdic S.	0029, 1019

B

Bacelic J.	0401
Bacelic Z.	0409
Bacic L.	0363
Badea F.	0039
Badea-Bolcas C.	0039, 0045
Bahmanyar M. A.	0953, 1123
Bajt M.	0051
Bakovic T.	0063
Balder D.	0243
Bandula M.	0911
Banozic Lj.	1445
Barbir V.	0417
Bartolovic V.	0073
Basic I.	1061
Bauer B.	0203
Belovecz M.	0595
Bezak K.	0079
Bezic S.	0085
Biclesanu C.	0091, 0289, 0295, 1391
Bilas V.	0097
Bilos A.	1259
Bizerea M.	0105, 1327
Bizerea-Spiridon O.	0105
Bjelic D.	0115
Blagojevic A.	0121
Blaskovic D.	0667
Bosiljkov T.	0553
Boskovic I.	0347
Bosnjakovic M.	0129

Brajevic S.	0137
Bratincevic T.	0143
Brcic-Stipcevic V.	0149
Breslauer N.	0157
Brcic M.	0553
Broz Tominac S.	0165
Bubic J.	0173
Public I.	0183
Public V.	0183
Bucur Iamandi G.	0191
Budic H.	0197
Budic I.	0203
Budimir V.	0211
Budimir M.	0579
Bujan I.	0219

C

Cacic M.	0779
Celic M.	0225
Cenan D.	0097
Cerjakovic E.	0235
Ciglar D.	0243
Cita M.	0251
Claudiu Bocean G.	1335
Cobovic M.	0129
Cor J.	0693
Cornel B.	1391
Cosic N.	1445
Crnko N.	0257, 0263
Crnkovic B.	1191
Crnjac Milic D.	0271
Cucic D.	1269
Cvijanovic D.	1053
Cvijanovic G.	1053

D

Dacic I.	0667
Danic A.	0281
Decak Kovac A.	0347
Del Vechio M.	0197
Dernaj B.	1081
Desiree Marinescu M.A.	1041

Despa G.	0091, 0289, 0295
Devic A.	1373
Dobrei A.	0301
Dokic K.	0311
Dover M.	1519
Dragija M.	0317
Drazic Lutinsky I.	0317
Drkulec V.	1445
Dumancic M.	0197
Dzafic Z.	0325

E

Ergovic M.	0331
------------	------

F

Fadic F.	1269
Feldvari K.	0337
Filipovic D.	1243
Florescu A. M.	0091
Florijancic T.	0347
Frajman-Jaksic A.	0353
Franc S.	0097
Frățilă A.	1391, 1397

G

Gabric A.	0143
Gardijan P.	1555
Gasparovic A.	0877
Geic S.	0363
Geic J.	0363
Geiger Zeman M.	0373
Gheorghe A.	0391
Ghergic D.	1397
Ghita A.	0301
Giurescu Raluca A.	0289
Glavas J.	0723
Gongeta S.	0379
Gorjanc V.	0385, 0173
Gorjanc M.	1565
Grbac B.	0605
Grgic I.	0311
Grgincic I.	1035
Grivic F.	0587
Gruescu R.	0391
Guszak I.	0149
Gutic D.	0401, 0409, 0417, 0425

H

Hadzic F.	0433
Hak M.	0815
Halmosi T.	0595
Herceg T.	0439, 0505, 1507
Hladika M.	0449
Horman I.	1519
Hunjet A.	0459

I

Idlbek R.	0467
Imamovic A.	0433
Ioane V.	1111
Ister Tezak A.	0263
Ivanovic M.	0475, 0487

J

Jakobi A.	0497
Jakovic B.	0505, 0439, 1507
Jelec Raguz M.	0511
Jelinic S.	0521, 1081
Jelinic Z.	0531
Jelkic D.	0347, 1205
Jezek D.	0553, 1469
Jurcic Lj.	0537

K

Kamenjak D.	0547
Kantar S.	0547
Karlovic S.	0553, 1469
Katija V.	0807
Katunar H.	0961
Klempic Bogadi S.	1149
Klepo A.	0433
Klincov R.	0561, 0571
Klopic R.	0869
Klopic A.	0869
Knezevic B.	0579
Knezevic S.	0641
Kodenko J.	0595
Kolbah S.	0587
Kolundzic Z.	1311
Komaromi K.	0595

Konjic E.	1597
Kovac I.	0605
Kozul A.	0615
Krajacic D.	0623
Kralik D.	0487
Krnic B.	0631
Krolo Crvelin A.	0085
Kulas A.	0641, 0129
Kulenovic I.	0587
Kundid A.	0647
Kurtovic E.	0657
Kutnjak G.	0667, 0673, 0683
Kuzmanovic S.	0693

L

Lachner V.	0281
Lackovic D.	0699
Lackovic K.	0707
Laklija M.	0717
Lamza-Maronic M.	0723
Lazibat T.	0729
Letinic S.	0799
Lolic Cipcic M.	0737, 0001
Lovric S.	0235
Luk N.	1431
Lukovic T.	1287

M

Mabic M.	0745
Macura M.	0779
Mahacek D.	1581
Majdandzic N.	0753
Malaescu M.	0301
Mamic Sacer I.	0761
Mance D.	1477
Mance I.	0203
Mandic M.	0771
Maric M.	0779
Marinac A.	0785
Marinkovic R.	0791
Markovic B.	0799
Martinovic M.	0807
Mataic N.	0815
Matanovic S.	0821
Matic B.	0829
Matijasevic B.	1445
Matijevic B.	0835, 0745

Matokovic D.	1445
Mazur-Kumric N.	0843
Medic M.	0853
Medica I.	0861
Mendel Troha V.	1469
Mesic I.	0869
Mesic J.	0877
Mezak Stastny M.	0883
Mijic A.	1205
Milanovic L.	0889
Miletic D.	0899
Miletic M.	0001
Milic Babic M.	0717
Milinovic M.	0905
Milos Sprcic D.	0911
Milosevic M.	0923
Miljkovic Z.	0929, 0937
Mirosav Z.	0943
Miroslav D.	0157
Mitrovic S.	1191
Mladineo L.	0385
Mlinarevic D.	0723
Moise G.	0295
Mottaghian A.	1123
Mousavi Seyed M.	0953
Mrkaljevic F.	0029, 1019
Mrsa J.	0961
Mrvica Madarac S.	1409
Mulahalilovic F.	0029, 1019
Mulej M.	1165, 1171
Music T.	0971
Mustapic Z.	0979

N

Nakic S.	0993, 0425
Nanu R.	0391
Nardoni G.	1381
Nardoni P.	1381
Navratil J.	1445
Nedelko Z.	0995, 1165, 1171
Nica E.	1001
Nicoleta Mihai C.	0289
Novoselovic D.	0203

O

Obradovic V.	0331
Oluic A.	1007

Onete B.	1041
Opacak A.	0347
Oreskovic B.	1013
Orosz F.	1591
Osmanovic A.	1019, 0029
Ostojic G.	0459
Ostrun R.	1029
Ozimec K.	1437
Ozimec S.	0347, 1205
Ozura M.	1035

P

Palic M.	0605
Pamfile R.	1041
Pangică A. M.	0289, 1391
Paocic A.	1047
Paragovic K.	1179
Parusic V.	1053
Paulin A.	0673
Pavia N.	1061
Pavic M.	1071
Peic V.	1373
Penava I.	1081
Pepur P.	1087
Percevic H.	1093
Peric R.	1103, 1597
Perkovic D.	0673
Perkovic A.	0835
Pestrițu L.	1111
Petljak K.	0149
Pichler A.	1179
Pirc Z.	1117
Pirc-Baltic S.	1117
Pirdashti H.	1123, 0953
Pirvu G.	0391
Pisker B.	0979
Pjero E.	1129
Plazibat I.	0137
Ploșteanu M. G.	1139
Pocrnjic D.	1087
Podgorelec S.	1149
Poiana M.	0301
Poljic M.	0821
Potnik Galic K.	1159
Potocan V.	1165, 1171, 0995
Pozderovic A.	1179
Pozega Z.	1191, 0475
Pranvera J.	1129
Pupavac D.	1197

Puric A.	0657
Puskadija Z.	1205

R

Radisic B.	0311
Radman-Funaric M.	1211
Radonic T.	1359
Radovanovic L.	0821
Radovic M.	0683
Raescu M.	0295
Raju O.	1219
Ramljak B.	1087
Raos P.	1229, 1451
Ras L.	1205
Razum A.	1437
Ristic Z.	0561, 0571
Rogovski M.	1013
Romic D.	1237
Roncevic A.	1243
Roxana L.	1317
Rozic Z.	1249
Rukavina V.	1035
Rusac S.	0717
Ruzic D.	1259
Ruzic I.	0021
Ruzic P.	0861

S

Sabău M.	1397
Saftic D.	1431
Sala F.	0301
Samardzija J.	1269
Sarolic M.	0779
Scuka K.	0971
Scuric S.	0587
Sendic R.	0657
Senegacnik M.	1277
Serdarusic H.	0829
Seric N.	1287
Sever I.	1293
Sever S.	1303
Shyle I.	1129
Simic Klaric A.	1311
Simlesa N.	1311
Simtion D.	1317
Sipos C.	1327
Șipoș G.	0105

Sitnikov C. S.	1335
Sivric H.	0641
Skrabal S.	0331
Skrlec M.	0587
Slabinac M.	1341
Slezák K.	1591
Smolcic J.	1347
Smoljic M.	1597, 0779
Smrekar N.	1353
Snajder I.	1359
Soldo T.	1365
Somolanji M.	1229, 1451
Sostar M.	1373
Sotja E.	1381
Sporis G.	0929, 0937
Stanciu L.	1391, 1397, 0091
Staroveski T.	0243
Stavlic K.	1403
Stefanic E.	1565
Stipanovic C.	1061
Stojanovic S.	1409
Stojisic J.	1229, 1451
Strahonja V.	0467
Strnad Z.	1415
Stupar S.	0657
Suman Tolic M.	0807
Sustic I.	0085, 0137
Svitlica B.	0877
Svrznjak K.	0073, 0547
Szabó P.	1421

T

Tesari H.	1311
Tezak A.	1431
Tezak N.	0263
Thür M.	0785
Tomasevic Lisanin M.	1437
Tomic Rajic M.	1445
Tonkovic Z.	1451
Topcic A.	0235
Tosevska-Trpcevska K.	1461
Trbojevic G.	0459
Tripalo B.	0553
Troha F.	1469

Trstenjak M.	0157
Tudose A.	0091
Turkalj D.	1259

U

Udiljak T.	0243
------------	------

V

Valesic A.	1347
Vasicek D.	1477
Vasicek V.	0211
Vasilj M.	0737
Vezmar V.	1311
Vidakovic S.	1487
Vidusin I.	0693
Vincer R.	1495
Vitez Pandzic M.	1501
Vlahov R.	0439, 0505, 1507
Voros G.	0595
Vranesevic T.	1513
Vretenar M.	0829
Vuk D.	1277
Vukas N.	1519
Vuksa S.	1525
Vuksic M.	0487
Vulic V.	1535

Z

Završnik B.	1541
Zekan Borovac S.	1547
Zeman Z.	0373
Zilic I.	1555
Zima D.	1565
Zlomislic A.	1103
Zoric D.	0683
Zoricic D.	1571
Zupan M.	1581
Zupanic I.	0729
Zutic A.	0553

SUBJECT INDEX

A

3D visualisation	0235
802.11	0311
ABC method	0165
accounting	1581, 1477
accounting information	1087, 1007
accounting interests	0001
accounting regulation	0623, 0173
activity	0039
added-value	1513
administrative procedure	0281
adult education	0511
ageing	1149
agricultural products	1179
agritourism	0971
agrotechnical measures	1205
airport industry	0807
air-technical means	1525
Alzheimer's disease	0717
aministrative supervision	1501
analogous organization	0417
analysis	1525
analysis indicators	1139
analysis of variances	1327
Apple	1365, 0553
ARHiNET	0723
association rules	0821
attitudes	0197, 0149
audit opinion	1487
auditing	1303
auditing profession	1487
administrative procedure	0281

B

Balanced Scorecard	0211
bank risks	1103
banking business	1103
banking sector	0631
banking system	0647
basis of accounting	1477
behaviour prediction	0401

beverage production	0605
biodiversity	1565, 0971
biofortification	1123
biofuels	1277
blackberry	0331
Bologna declaration	0459
book-printing technology	0051
BPR	0815
brand	1513, 1555, 0693
brand management	1513
budget users	0467
business consultant	1243
Business Excellence	1269
business processes	0889
business schools	0505, 1507
bussines management	0753
buyer's satisfaction	1541

C

cadmium	0953
cantilever method	1519
capital	0439, 1581
capital market	1087
care	0717
caregivers' health	0717
caries	1391
CEFTA	1461
CFRS	0623
change management	1547
characteristics of management	0995
cheese	0779
children	1311
citizens' rights protection	0281
civil participation	1237
civil society	1237
climate	0877
clusters	0521, 1053, 1211
cobranding	1513
commercial negotiation	0191
communication	1535, 0667, 1507
communication competence	0011
communication technologies	1029

company	0869
competition	1029
competitive capacity	1071
competitiveness	0391, 0667, 1053, 0905, 1139
complaints	1541
concentration	0647
concept of development	1061
concept of new product	1327
congress	1501
constitution	0121
constitutional determine	0883
consumer behaviour	0401
consumption structure	0225
contractual interests	0001
contrast	1381
contributions	1581
convergence	1293
corporate social responsibility	1269
cost	0905
cost accounting	0317
cost management	0905
cost of capital	0911
cost sources	0039
cow's milk	0835
crafts	0673
credit capacity	1103
credit risk	1415
crisis	0225, 1165, 0439
CRM	0899, 0771
Croatia	0439, 1149, 1365, 0537, 0579, 0647, 1243, 0511
Croatian Chamber of Economy	0673
Croatian courts	0531
Croatian Institute of Public Health	0785
Croatian labour legislation	0115
culture	1171
customer orientation	0657, 0899

D

danger assessment	1035
Danube-Sava channel	0379
data mining	0821, 0899
decision	0271
default interests	0001
dendrochronology	0079

determinant attributes	1327
determination	0203
development	0137, 0707, 1001, 1139, 1171, 0391, 0587, 1179
development level	1421
development strategy	0791
developmental	1445
diet	0745
diet habits	0745
digital radiography	1381
digital repository	0337
digitization	0051
direct and indirect taxes	0433
disabled people	1335
discrimination	0683
distillation	0105
DMD 20	0203
document	1347
drawing	0409
dysplasia	1445

E

Eastern Croatia	1179
e-business	0191
eco-cultural tourism	0373
ecology	1287
economic advantage	1111
economic crisis	0219
economic culture	1171
economic development	1317, 0631, 1191
economic responsibility	1219
economic streamlining	1001
economy	1525, 1179, 1139, 0779
education	0505, 1507, 1191, 0979, 1495
educational structure of the agricultural population	0073
efficiency	0295
eight key competences	0011
e-inclusion	1335
elasticity	1469
e-learning	1335
electronic management system	0815
e-marketing	0021, 1259

employability	0459
employees	0869, 1341
employers	0459
employment	0475
employment increase	1071
energy policy	0737
entrepreneurial centres	1047
entrepreneurial infrastructure	0137
entrepreneurial initiatives	1403
entrepreneurship	0667, 0683
environment	1269, 0363
ERP	0263, 0753
ethnic minorities	0843
EU	0115, 0737, 1421, 0097
EU directives	0737
EU Energy Policy Objectives	0737
EU law	0531
European challenges	0045
European legal standards	0843
European Union	0737
evaluation	1197, 0971
expenditure	1581
expenses	0219
exploration	0587

F

fair value	0385, 1093
family hotels	1061
farmers	0547
FASB	0961
fashion brands	1437
FDI	0097
finance	1581
financial assets	1093
financial management	0211
financial position	1093
financial reporting	1487, 0449, 1353
financial reports	1581
financial savings	1197
financial statement presentation	0961
fiscal autonomy	1409
fiscal policy is selective	0571
fluvial traffic	0379
forecasting business results	0911

foreign language	0943
forensic accounting	1487
forest fire	1035
forms of cooperation	0521
fourth council directive	0761
frauds	1007
freedom to provide legal services on a crossborder level	0531
fruit puree	0331
functional abilities	0929, 0929

G

gain	0271
game meat	0347
GDP investments	0475
geothermal energy	0587
globalization	0045, 1029, 1495, 0923, 1111
government incentives	0251
government's role	1053
greenhouse gases emissions	1277
grinding	0243
groups	0197
growth of population	1129

H

hardness	1469
harmonization	1353, 1293
hedging	0729
heterarchy	0425
hierarchy	0425
hip	1445
history	1359
honey bee	1205
human and citizen rights	0883
human capital	0097, 1001, 1191
human resources	0923, 0979, 1495
Hungary	1421
hunting	0347
hybrid PPPs	0807
hydraulic systems	1019

I

IAS 1	0961
IASB	0961
iatrogenic lesions	1391
ICT sector	0439
IFRS	0623, 0761, 1293
implementation of strategies	1317
impression methods	0289
income	1581
incremental innovation	0063
incubator	0325
indicators	1041, 0799, 0929
indirect cost allocation	0165
information	0723
information and communication technologies	0497
information society	0497
information technologies	0183
information technology	0391, 0889
infrared drying	0553
infrastructure of entrepreneurship	0325
inheritance assets	1117
innovation	1165, 1211
innovation capacity	0537
input management	0439
institutional repository	0337
integrated cost system	1159
integration processes	0791
interaction with buyers	0993
interest groups	0799
interest rates	1571
internal controls	1007
internal stress	1519
international business	0807
international institutions	1353
international legal sources	0883
international organizations	0449
international sources of law	1501
international trade	0579
internet selling	1541
invasive plants	1565
investment projects	0799
investments	1001
investor relations	0911
IPARD programme	1373
IT	0257, 0263, 0467

J

Julije Kempf	0051
--------------	------

K

know-how	0853
knowledge	0979
knowledge management	1013
Krizanic	0579

L

labor market	1129
labour	0439
labour force	1149
lactobacilli	0835
landscape	0971
language policy	0943
language strategies	1535
large companies	1071
law	0121
lawyers	0531
lead	0953
leadership	1547
learning outcomes	0791
legal and testamentary succession	1117
legal protection	0281
legal regulation	1103
license	0853
lifelong education	0257, 0511
lifelong learning	0511, 0073, 1013, 1495
life-style	1513
limited productivity	0243
literacy	0011
local and regional self-government	0121
local area networks	0311
local competitiveness	0537
local culture	0373
local economy	0459
local germoplasm	0301
local government budgets	1409
local self-government	0699
local taxes	1409

local tradition	0373
loss	0271

M

macro and micro environment	0183
management	0363, 0995
management system documents	1347
managerial remodelling	0045
managerial values	0995
manufacturing control	0753
manufacturing industry	0063
market	1341, 0347, 0779
market competition	0561
market economy	0561
market orientation	0605, 0657
market research	0409
marketing	0143, 0693, 0605, 0707
marketing mix	0143
marketing organization	0417, 0425
marketing strategy	0641
marketing tools	0219
measurement	0657
mercantilism	0579
mergers and acquisitions	1243
Methotrexate	1391
milk industry	0779
mobile machine	1019
mobile networks	0311
modeling	0029
models	0363
modern cost management methods	1159
modernisation	0281
monetary policy	1571
mother tongue communication	0011
motives	0149
multilayer perceptron algorithm	1451
multilingualism	1535, 0943
multimodal transportation	0379

N

national financial reporting standards	0761
national standards	1293
native collection	0051

natural gas consumption	1451
nautical infrastructure	1287
negotiation techniques	0191
(neo)liberalism	1165
network	1341
neural networks	1451
new Labour Law	0115
new trends	1061
newborn	1445
noise map	0183
non-formal education	0073
nonlinear dynamics	0079
north-west Croatia	0219, 0547
nutrition	1123

O

oat milk	0835
objective	1535
object-oriented modeling	1249
OCI	0961
on - line social networks	0197
optimization	1249
optimizing recipes	0263
organic	0149
organic nutrition	0861
organic product	1431
organization map	0039
organizational structure	0673
Osijek-Baranja County	0353

P

passing of legal norms	1237
performance business management	1111
permanent sausages	1469
plan	1035
planting materials	1365
polymerization shrinkage	0091
polyurethane	1519
Porter's diamond model	0353
posterior composites	0091
Pozega Valley	0877, 1565
Pozega	0051
preferences	0347, 0861
price	1081

private label	0693
process	0039
process of resolving complaints	1541
processing	1179
procreative rights	0883
producer organisations	0595
product	1081
production	0587
professional	0157
profile of a tourists in Istria	0861
profit centers	0165
prognosis	1397
progressive and proportional tax	0571
projective techniques	0409
promotion	1081
prophylactic and curative treatment	1397
prototype	1229
proximal contacts	0091
public administration reform	0281
public funds	1041
public health	1477, 0785
public oversight	1303
public private partnership	0807
public procurement	0085
public projects	1041
public sector	0923, 1081, 0317, 0449
public sector institutions	0467
public services	0785
public-private partnerships	0325

Q

quality	0301
quality assurance	1303
questionnaire research	0547

R

radical innovation	0063
rapid prototyping	1229, 0235
rate of return	1191
real economy	0631
rearrangement	0923
recession	1437
recognition in accounting	0251

reconstruction	1019
regional development	0157, 0487, 0497, 1047, 1403, 0829, 1373, 0475, 0521, 0699
regional differences	1421
regional imbalance	0353
regulatory capital	1415
relief surface	0235
research	0487
research institutions	0487
reserve allocation	0129
responsibility	1219
revalorization	0385
revalorization reserve	0385
revenue recognition	0173
risk	0271
Romania	1139
rural area	0311, 1431

S

sales tax	0571
salespersons	0993
sanctions	1219
scholarly communication	0337
securitization	1415
selective laser sintering	1229
semantic differential	0401
sensory branding	1555
sensory communication	1555
service marketing	0143
services	1317
servohydraulic valve	0029
sewage sludge	0953
sharpness	1381
simulation	0029, 1249
six sigma	1041
size entrepreneurs	0173
SLA	1229
Slavonia and Baranja	0487
small and medium enterprises	1061, 1139, 1373
small and medium-sized businesses	1403
small banks	0647
small firm growth	1547
SME	0085, 0137

social capital	1211
social inclusion	0843
social market economy	0561
social networks	1259
society	0683, 1269
socio-cultural sustainability	0373
software	0263
soil	0953
solar energy	0105
spare parts	0129
spinach	1123
Splitsko-dalmatinska county	0085
sport	0707, 0641, 0143
sports activities	0937
sports associations	0937
standardization	1293
starch	0331
state taxation system	0433
statistical study	0289
stereolithography	1229
stimulation of entrepreneurship	1047
stock price	1087
storage	1347
strategic cost management	1159
strategic options	1111
strategic plans	0911
strategies	0129
strategies of differential	0815
strategy	0211, 0045, 0191, 1317, 0391, 1001
stress lattice	0203
structure	0869
student association	0641
students	0937, 1437
substitution effect	0225
succession	1117
sugars	0331
sunflower	1205
sunstroke	0105
surface burn	0243
survey	1581
sustainability	1277
sustainable	1287
sustainable development	1013
syncope	1311
synergistic sensory effect	1555
system	0723
systemic thinking	1165

T

target costing	0317
tax	0699, 0571, 1581
team organization	0417
technologically-economic aspect	1359
temporal series	0079
testator's liabilities	1117
textural properties	1469
threat factor	0829
threshold of poverty	0829
total factor productivity	0439
totally edentulous prosthetic field	0289
tourism	0157, 0363
tourists' interest	1431
trade	0869
trade facilitation	1461
trade liberalization	1461
trade secret	0853
traditional channels	1029
traditional method	0165
training	0993
training program	1197
transcranial doppler ultrasonography	1311
transition	0995
treatment method	0295
Trichoderma sp	1123
Turkovic Family	1359

U

ultrasound	0553
unemployment	1129
urban water system	1249

V

value chain	0039
VAT	0433, 0571
vertical coordination	0595
vines	0877
voluntary information disclosure	0911

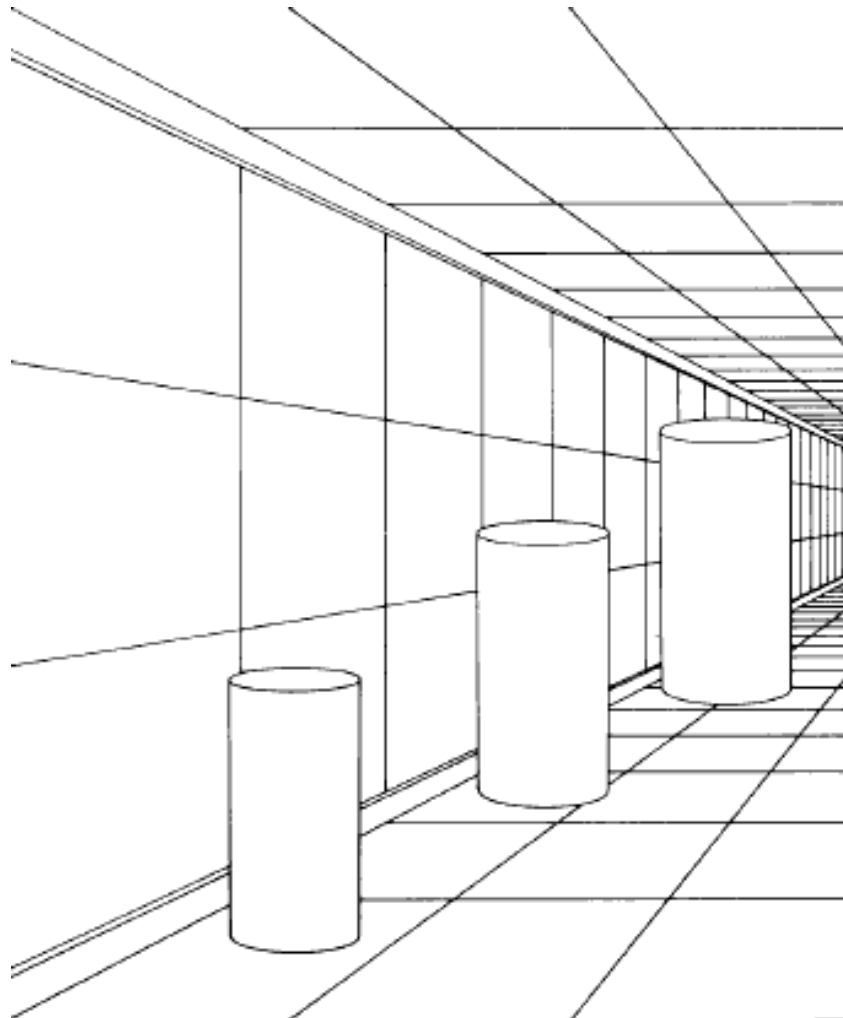
W

weather derivatives	0729
weather risk	0729
web 2.0	1259
web mining	0821
web portal	0505,1507
web site	0021
welfare economics	0561

western Romania	0301
wide area networks	0311
wine	0877, 0021
women	0683
working capital	0623

Y

yield curve	1571
-------------	------

PHOTO INDEX

Page	Photo by Mesic, J.
vi	Photo i. Vallis Aurea
xiv	Photo ii. Wire-fence
0010	Photo 001. Hawk
0020	Photo 002. Shooting stad
0028	Photo 003. Trail
0038	Photo 004. View from the vineyard Polytechnic of Pozega in winter
0044	Photo 005. Cigarette-stub
0050	Photo 006. Monastrery
0062	Photo 007. Turtle dove
0072	Photo 008. Old woman
0078	Photo 009. Grandfather's
0084	Photo 010. The St. Trinity Square in Pozega
0090	Photo 011. Roof
0096	Photo 012. Loundry
0104	Photo 013. Snowman
0114	Photo 014. Wood cutting
0120	Photo 015. Seed
0128	Photo 016. Easter
0136	Photo 017. Chain
0142	Photo 018. Old VW Beetle
0148	Photo 019. Blowball
0156	Photo 020. Daisy
0164	Photo 021. Blindworm
0172	Photo 022. Field in Slavonia
0182	Photo 023. Fence
0190	Photo 024. Lamp
0196	Photo 025. Stream
0202	Photo 026. Ice
0210	Photo 027. Sacrament
0218	Photo 028. Frog
0224	Photo 029. Fawns
0234	Photo 030. Bolts in Pozega
0242	Photo 031. Sheep
0250	Photo 032. Path
0256	Photo 033. Holly Cross
0262	Photo 034. Forest
0270	Photo 035. Dedication of vineyard St. Vincet
0280	Photo 036. Wine grape
0288	Photo 037. Wood
0294	Photo 038. Wild hog
0300	Photo 039. Church in Pozega
0310	Photo 040. Pozega
0316	Photo 041. The new high school building
0324	Photo 042. Apple flower
0330	Photo 043. High school library in Pozega
0336	Photo 044. The Church of St. Lovro
0346	Photo 045. Crow
0352	Photo 046. Savoy

0362	Photo 047. Salad
0372	Photo 048. Plantain
0378	Photo 049. Sunflower
0384	Photo 050. Bug
0390	Photo 051. Lawn
0400	Photo 052. Tree
0408	Photo 053. Leaf
0416	Photo 054. Car races on Glavica
0424	Photo 055. Discussion
0432	Photo 056. Pickling cabbage
0438	Photo 057. Waterfall
0448	Photo 058. Lake
0458	Photo 059. Snail
0466	Photo 060. Raspberry
0474	Photo 061. Gem
0486	Photo 062. Insect
0496	Photo 063. Bell
0504	Photo 064. Dirty Old Festival in Velika
0510	Photo 065. Village Jaksic
0520	Photo 066. Komusina
0530	Photo 067. St. Martin day
0536	Photo 068. Wine cardinal
0546	Photo 069. Fire
0552	Photo 070. Aphid
0560	Photo 071. Zupanijska street in Pozega
0570	Photo 072. Trenk soldier
0578	Photo 073. Bass
0586	Photo 074. Folklore
0594	Photo 075. Goose
0604	Photo 076. Return from a field
0614	Photo 077. Bake rolls
0622	Photo 078. Corn box
0630	Photo 079. Slavonian village
0640	Photo 080. Tractor
0646	Photo 081. Cow
0656	Photo 082. Church in Lipovac
0666	Photo 083. Završje
0672	Photo 084. Shadow
0682	Photo 085. Field salad
0692	Photo 086. Registration mark Pozega
0698	Photo 087. Kuna coin
0706	Photo 088. Muscat Blanc Vine Polytechnic of Pozega
0716	Photo 089. Dancing school in Pozega
0722	Photo 090. Clouds
0728	Photo 091. Demolished house
0736	Photo 092. Velika
0744	Photo 093. Brook in Nature Park Papuk
0752	Photo 094. Memorial board
0760	Photo 095. Cat
0770	Photo 096. Gradski Vrhovci
0778	Photo 097. Railway station in Kapela
0784	Photo 098. Altar
0790	Photo 099. Castle in Kaptol
0798	Photo 100. Wedding in Slavonia
0806	Photo 101. Folklore society Grabarje
0814	Photo 102. Castle in Kutjevo
0820	Photo 103. Revelers
0828	Photo 104. Amusement park in Pleternica
0834	Photo 105. Practical education

0842	Photo 106. Wine tasting
0852	Photo 107. Classroom in vineyard
0860	Photo 108. Drosophilae
0868	Photo 109. Rooster
0876	Photo 110. Pig
0882	Photo 111. Winter cutting of vines
0888	Photo 112. Little fawn
0898	Photo 113. Sport field Polytechnic of Pozega
0904	Photo 114. Hospitality competition in Pozega
0910	Photo 115. Leaves
0922	Photo 116. Girl Volleyball Team Polytechnic of Pozega
0928	Photo 117. Glass
0936	Photo 118. View on the Pozega from Sokolovac
0942	Photo 119. Sledding in Jagodnjak
0952	Photo 120. House dedication
0960	Photo 121. Old woman and goats
0970	Photo 122. Masticator
0978	Photo 123. Polytechnic of Pozega
0992	Photo 124. Lectures -1st International Conference Vallis Aurea 2008.
0994	Photo 125. Opening -1st International Conference Vallis Aurea 2008
1000	Photo 126. Ploughing
1006	Photo 127. Festival Golden Strings of Slavonia
1012	Photo 128. Moto cross in Emovci
1018	Photo 129. The girls in the wedding
1028	Photo 130. Train
1034	Photo 131. Vine festival in Kutjevo
1040	Photo 132. Vine evaluation
1046	Photo 133. Vine tourist bus
1052	Photo 134. Garavuse
1060	Photo 135. Care race on Glavica
1070	Photo 136. Slavonian etno collection
1080	Photo 137. Slaughter
1086	Photo 138. Swimming pool in Pozega
1092	Photo 139. Tambura players
1102	Photo 140. Oldtimer motors in Pozega
1110	Photo 141. Wood industry
1116	Photo 142. Fish party in Pozega
1122	Photo 143. Bus station Pozega
1128	Photo 144. Cottage on Papuk
1138	Photo 145. Soldiers in Pozega
1148	Photo 146. Cheerleaders
1158	Photo 147. Monument for dead soldiers
1164	Photo 148. Sport on Polytechnic of Pozega
1170	Photo 149. Facade of the Polytechnic of Pozega
1178	Photo 150. Tourist sign
1190	Photo 151. Vine in the sea
1196	Photo 152. Slavonian wheel
1204	Photo 153. Kulen festival
1210	Photo 154. Vrhovci old town
1218	Photo 155. Luka Imbrisimovic monument
1228	Photo 156. Presentation of study programmes
1236	Photo 157. Students
1242	Photo 158. Students on trade practice
1248	Photo 159. Road under reconstruction
1258	Photo 160. Discussion after conference
1268	Photo 161. Old house
1276	Photo 162. Bread
1286	Photo 163. Festival closing ceremony
1292	Photo 164. Jankovac in the snow

1302	Photo 165. Playground
1310	Photo 166. Orljava bridge
1316	Photo 167. Castle
1326	Photo 168. Scientifics in Pozega
1334	Photo 169. Discussion
1340	Photo 170. Dinner
1346	Photo 171. Barique
1352	Photo 172. River Orljava
1358	Photo 173. Diploma promotion
1364	Photo 174. Stadium in Velika
1372	Photo 175. Camping
1380	Photo 176. Waterfall in Pleternica
1390	Photo 177. Jankovac
1396	Photo 178. Industry zone in Pozega
1402	Photo 179. St. Grgur day
1408	Photo 180. Flags
1414	Photo 181. Apple
1420	Photo 182. Sausages
1430	Photo 183. Students on excursion
1436	Photo 184. Fish pond
1444	Photo 185. Tennis playground Polytechnic of Pozega
1450	Photo 186. Student association Aktiva
1460	Photo 187. Students in classroom
1468	Photo 188. Vine presentation
1476	Photo 189. Slavonian grill
1486	Photo 190. Basketball in Grabrik hall
1494	Photo 191. Football team Slavonia
1500	Photo 192. Vine laboratory
1506	Photo 193. Diploma promotion
1512	Photo 194. Pumpkins
1518	Photo 195. Student seminar
1524	Photo 196. Old town
1534	Photo 197. Hunters
1540	Photo 198. Lily
1546	Photo 199. Kulen
1554	Photo 200. Dredge
1564	Photo 201. Classroom
1570	Photo 202. Diploma
1580	Photo 203. Food sampling
1590	Photo 204. Vine box
1596	Photo 205. Hill near Caglin
1604	Photo 206. Butterfly

